

Наталія Федорченко, к. ю. н.

Київський університет туризму, економіки і права

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ З НАДАННЯ ПОСЛУГ

Nataliia Fedorchenko, PhD in Law

Kyiv University of Tourism, Economics and Law (Ukraine)

PECULIARITIES OF FULFILLMENT OF OBLIGATIONS TO PROVIDE SERVICES

The article deals with the peculiarities of fulfillment of contractual obligations to provide services, focuses on the specifics of legal nature of behavior aimed at fulfillment of contractual obligations, analyses the basis for implementation of contractual obligations and features of verification of fulfillment of contractual obligations to provide services.

Analyzing the issue of fulfillment of contractual obligations to provide services firstly should be noted that the performance of the mutual obligations which corresponds mutual rights is the final stage of contractual relations. Obligations as a process is characterized as static or dynamic legal relation, by means of which the rights and obligations of the contracting parties are implemented and theirs goal may be achieved.

Contractual obligations to provide services subjected to the general provisions on obligations. Art. 526 of the Civil Code of Ukraine fixed a general rule, that obligation must be performed properly in accordance with contract terms and requirements of the Civil Code, other acts of civil law, in the absence of such conditions and requirements in accordance with the customs of business turnover or other requirements that are usually stated.

We believe that definition of the nature of obligation is exerted by the parties as a combination of actions aimed at achieving of a result specified in the contract, is fundamental for a correct understanding of the dynamics of contract, including its changes due to violation of obligations. Therefore, during the execution of a contractual obligation to provide services we offer to understand the sum of actual or legal action (in some cases abstention from action) obligations of the parties aimed at the implementation (execution) under the contract or law of subjective rights and duties to achieve the goal of economic and legal liability.

Key words: fulfillment of contractual obligations, proper performance, contractual obligation to provide services, breach of contractual obligation, the customer, performer, principles of contractual obligations.

Аналізуючи питання виконання зобов'язань з надання послуг, насамперед слід зазначити, що виконання договору, тобто виконання сторонами взаємних обов'язків, яким кореспондують взаємні права, є завершальною стадією договірної правовідносини. Виконання зобов'язань як процес характеризується як правовідносини у статиці чи динамічний стан зобов'язання, за якого реалізуються права й обов'язки сторін договору та досягається його мета.

На договір про надання послуг поширюються загальні положення про виконання зобов'язань. Законодавець у ст. 526 ЦК України закріпив загальне правило, що зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог ЦК, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться.

Тобто позитивне регулювання виконання договірних зобов'язань має такі рівні: типологічний, яким визначено загальні правила про виконання договорів певного типу, та спеціальний – стосовно окремих видів договорів та навіть підвидів. Такий підхід, як зазначає І. Б. Утехін, не випадковий, адже спричинений турботою про слабку сторону в договорі, якою є споживач¹. Для таких договорів

¹ Утехін, І.Б. (2009). *Виконання договорів з передачі майна у власність*. Київ, 75.

з надання послуг навіть розроблена власна система забезпечення їх виконання – види: засновані на нормативно-правовому акті; засновані на договорі, що опосередковує відносини з надання послуг; а також ті, що звичайно застосовуються в цивільному обігу, за умови, якщо вони не суперечать чинному законодавству.

У цивілістичній літературі виконання договірної зобов'язання розглядається в декількох значеннях, а саме як: а) інститут; б) кінцевий наслідок (результат) здійснення цивільних прав і обов'язків сторін, що є, зокрема, підставою припинення зобов'язання (ст. 599 ЦК); в) процес¹, що полягає у вчиненні сторонами діянь, спрямованих на досягнення обумовленого договором правового результату; г) мета зобов'язання². Вважаємо, що визначення сутності виконання зобов'язання саме як сукупності вчинюваних сторонами діянь³, спрямованих на досягнення обумовленого договором результату, є принциповим для правильного розуміння договірної динаміки, зокрема її змін, зумовлених порушенням зобов'язання. Це підтверджується і змістом ст. 509 ЦК України, за якою виконання може виявлятися як у вчиненні дій, так і в утриманні від їх вчинення.

У цивілістиці виконання зобов'язання розглядається у двох аспектах: активне і пасивне. Активним зобов'язання вважається, коли боржник виконує певні передбачені зобов'язанням дії. Так, за договором про надання послуг виконавець зобов'язаний за завданням замовника надати послугу, а замовник оплатити її. У свою чергу пасивне виконання зобов'язань вважатиметься в утриманні від учинення певних дій, інколи таке виконання заведено називати «негативною поведінкою»⁴.

Питання про правову природу поведінки (дій чи утримання від певних дій), спрямованої на виконання договірної зобов'язання, на даний час не знайшли в цивілістиці свого однозначного вирішення. Виконання зобов'язання характеризується низкою ознак: основна – досягнення мети укладення договору; похідні – послідовність фактичних та юридичних дій сторін зобов'язання, спрямованість на досягнення економічної чи юридичної мети зобов'язання – задоволення чи здійснення суб'єктивних прав кредиторів і виконання обов'язків боржниками. Так, в юридичній літературі висловлено чотири точки зору, за якими вчинення (утримання від вчинення) дій на виконання зобов'язання розглядається: як юридичний вчинок, як особливий юридичний факт, як двосторонній правочин, як односторонній правочин.

На нашу думку, виходячи зі змісту ч. 1 ст. 202 ЦК України, слід підтримати тих учених, які розглядають дії на виконання зобов'язання саме як учинення односторонніх правочинів⁵. Водночас, сприймаючи такий підхід, відзначимо, що правочинами в процесі виконання зобов'язання можуть бути визнані тільки ті дії, які виконуються боржником належним чином (тобто є правомірними). Отже, дії щодо виконання договірної зобов'язання з надання послуг є односторонньо-зобов'язуючими правочинами, за умови, якщо вони вчиняються належним чином, тобто є правомірними, інакше вони не можуть бути віднесені до правочинів, а є проявом порушення договірної зобов'язання. З урахуванням наведеного, під виконанням договірної зобов'язання з надання послуг пропонуємо розуміти сукупність фактичних або юридичних дій (у певних випадках – утримання від дії) сторін зобов'язання, спрямованих на реалізацію (здійснення) передбачених договором або законом їхніх суб'єктивних прав і обов'язків задля досягнення економічної і юридичної мети зобов'язання.

Тож при виконанні зобов'язань сторін за договорами про надання послуг повинні бути виконані відповідно: 1) умови договору (формальний критерій); 2) вимоги актів законодавства як складової досліджуваного договору; 3) правила ділового обороту, а за їх відсутності вимоги, що звичайно ставляться.

Тому, говорячи про зобов'язання, яке виконане належним чином, можемо стверджувати, що таке зобов'язання припиняє свою дію, оскільки є тим кінцевим результатом, якого бажано досягти сторони, укладаючи договір. Так, наприклад, зроблена належним чином за замовленням зачіска і буде тим кінцевим результатом, якого намагалися досягти сторони при укладенні договору про

¹ Боднар, Т.В. (2007). *Договірні зобов'язання в цивільному праві: (Заг. положення)*. Київ, 77.

² Синайский, В.И. (2002). *Русское гражданское право*. Москва: Статут, 350.

³ Сарбаш, С.В. (2005). *Исполнение договорного обязательства*. Москва: Статут, 10.

⁴ Иоффе, О.С. (1975). *Обязательное право*. Москва: Юрид. лит., 8.

⁵ Боднар, Т.В. (2005). *Виконання договірних зобов'язань у цивільному праві*. Київ: Юрінком Інтер, 21;

Гришко, О.С. (2014). *Порушення договірної зобов'язання*. Київ, 18.

надання перукарських послуг.

Серед багатьох новел, які впроваджені з прийняттям ЦК України, що регулюють виконання договірних зобов'язань, привертає на себе увагу й ст. 545 ЦК України «Підтвердження виконання зобов'язання». Оскільки виконання зобов'язання є тим кінцевим результатом, якого бажали досягти сторони, укладаючи договір, то очевидним є те, що виконання, проведене належним чином, припиняє зобов'язання. Враховуючи наведене, вважаємо, що в договорі про надання послуг підтвердженням виконання договірних зобов'язань, в першу чергу, свідчитиме діяльність з надання послуги та отримання (де це можливо) її результату, і тільки потім – отриманий відповідний документ про оплату (у нашому разі – квитанція, чек тощо).

На сьогодні важливе значення для характеристики виконання договірних зобов'язань мають визначені законом засади виконання договірних зобов'язань. Серед таких принципів В. В. Луць називає принцип належного та принцип реального виконання¹. Доцільно зазначити, що в наукових колах й досі тривають дискусії щодо співвідношення належного та реального виконання зобов'язань, хоча й термін «реальне виконання» законодавцем узагалі не вживається, тому й дискусії щодо співвідношення понять належного і реального виконання позбавлені будь-якого сенсу, оскільки відсутній як теоретичний, так і практичний аспект. Тому, на нашу думку, при аналізі договірних зобов'язань з надання послуг більш доречнішим є розуміння належного виконання умов договорів про надання послуг.

Доцільно зазначити, що ще в римському праві, щоб виконання припинило зобов'язання, необхідним було дотримання таких умов, як умови про сторони, відповідність змісту зобов'язання, час і місце виконання. У сучасному цивільному праві такі положення називають умовами виконання², елементами належного виконання зобов'язання³. Останні складають зміст принципу належного виконання зобов'язань. Спільним є те, що якщо не буде дотримано всіх параметрів виконання, не буде досягнуто мети, яка закріплена в договорі. Водночас ми виділимо в ньому найбільш суттєві елементи, які зводяться до того, що виконання зобов'язання – система фактичних та/або юридичних дій сторін зобов'язання, які полягають у здійсненні передбачених договором юридичних обов'язків для мети зобов'язання. Це, у свою чергу, зумовило появу і загальних положень окремих договорів, включаючи договори про надання послуг. Вони покликані уніфікувати загальні норми досліджуваного договірного інституту, що має сприяти реалізації цих правовідносин.

При виконанні договірних зобов'язань з надання послуг сторони також повинні діяти і відповідно до загальних засад (принципів) цивільного законодавства (ст. 3 ЦК України), особливо це стосується дотримання принципів справедливості, добросовісності та розумності. Тому такі загальні засади також є своєрідною умовою належного виконання сторонами договірних зобов'язань поряд із іншими умовами, прямо визначеними законодавцем у ст. 526 ЦК України. У зв'язку з цим варто підтримати висловлену в юридичній літературі пропозицію доповнити ст. 526 ЦК України вказівкою на загальні засади (принципи) цивільного законодавства як умову належного виконання зобов'язання⁴.

Оскільки договором про надання послуг є домовленість, очевидним є те, що сторони мають домовитися, тобто досягти згоди з усіх умов майбутнього договору. Серед таких умов першочергове значення мають ті умови, що прямо і безпосередньо стосуються виконання сторонами договору взятих на себе зобов'язань, тобто умови, що містять у собі елементи належного виконання зобов'язання, встановлюють правило (певні стандарти) поведінки сторін зобов'язання на різних стадіях його виконання.

В юридичній літературі вважається, що елементи виконання можна вивести із самої суті виконання зобов'язання⁵. Наведену тезу, на нашу думку, можна сприйняти лише частково, оскільки суть надання (вид) за зобов'язанням також обумовлює те, як воно реалізується (здійснюється).

¹ Шевченко, Я. М. (заг. ред.) (2003). *Цивільне право України: академічний курс: підручник*. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 659.

² Витрянский, В.В., Ем, В.С., Корнеев, С.М. и др. (2006). *Гражданское право: в 4 т: т. 3: Обязательственное право*. Москва: Волтерс Клувер, 52.

³ Боднар, Т.В. (2005). *Виконання договірних зобов'язань у цивільному праві*. Київ: Юрінком Інтер, 69.

⁴ Гришко, О.С. (2014). *Порушення договірних зобов'язань*. Київ, 24.

⁵ Гарсія Гарридо, М.Х. (2005). *Римское частное право: казусы, иски, институты = Manuel Jesus Garsia Garrido Drecho privado romano: casos, acciones, instituciones*. Москва: Статут, 487.

Виконання – це наслідок, а причина цього викликана існуванням надання за зобов'язанням. Тобто припинення зобов'язання досягається належним виконанням (ст. 526 ЦК): належними суб'єктами, у належний час, у відповідному місці, належним предметом і належним способом. Однак стосовно виконання певного виду договору про надання послуг існують власні особливості складу елементів виконання. Так, ЦК України, на відміну від ЦК УРСР, містить загальні положення про надання послуг, які поширюються на договори, спрямовані на надання різного роду послуг.

Деталізація змісту зобов'язань з надання послуг залежить від умов конкретного договору. Безумовно, сторони насамперед зацікавлені в належному виконанні договірних зобов'язань, адже, як випливає зі ст. 526 ЦК України, зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог норм ЦК України, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що зазвичай ставляться. У цьому разі стає очевидним, що принцип належного виконання є диспозитивним, оскільки норма, в якій він закріплений, надає сторонам право сформулювати й інші правила, ніж ті, які встановлені безпосередньо законодавством, маємо на увазі такі соціальні регулятори, як звичаї ділового обороту тощо.

Так, виконання зобов'язань з надання послуг надає сторонам можливість самим вирішувати, як їм виконувати взяті на себе обов'язки, які спричинити наслідки і як найкращим чином забезпечувати свої інтереси. Така самостійність сторін простежується: 1) коли передбачаються види забезпечення виконання зобов'язання; 2) у процесі виконання зобов'язання, коли виникає загроза чи вже не виконуються чи неналежно виконуються обов'язки сторін за конкретним договором про надання послуг.

Разом із тим можна говорити й про узагальнену характеристику прав та обов'язків сторін. Основними обов'язками сторін є: надання послуги на умовах, визначених договором (обов'язок виконавця), та здійснення оплати наданої послуги (обов'язок замовника). Умовами договору на замовника може покладатися також обов'язок зі сприяння виконавцеві у виконанні ним свого обов'язку, а також виконання обов'язків, що випливають з факту використання замовником об'єктів права інтелектуальної власності, створених виконавцем.

Специфічною рисою договору про надання послуг є закріплення законодавчої вимоги до виконавця надати послугу особисто. Безперечно, що в більшості випадків учасники відносин з надання послуг зацікавлені в особистому виконанні договірних умов один щодо одного. Це означає, що особа, будучи виконавцем, зобов'язана надати послугу особисто, не покладаючи цього обов'язку на іншого суб'єкта цивільних правовідносин. Якщо це юридична особа, то зобов'язання з її боку має бути виконано представником останньої, який перебуває з нею в трудових відносинах. Якщо ж виконавцем за договором є фізична особа, то вона надає послугу особистою працею¹. Іншими словами, ч. 1 ст. 902 ЦК України виключає можливість застосування ст. 528 ЦК до відносин з надання послуг.

Водночас ч. 2 ст. 902 ЦК України встановлює виняток із загального правила, зазначаючи, що у випадках, установлених у самому договорі про надання послуг, виконавець має право покласти виконання договору на іншу особу, залишаючись відповідальним перед замовником за порушення договору в повному обсязі. В юридичній літературі цей випадок називають передорученням виконання². Вважаємо доцільним звернути увагу й на те, що останнє передбачає дію боржника – покладання та згоду виконавця. Останнє впливає з того, що покладання обов'язку не на сторону зобов'язання не допускається (ст. 511 ЦК). Втім, ч. 1 ст. 528 ЦК України закріплено один із випадків участі інших (третіх) осіб у зобов'язанні, що спостерігається в разі передоручення виконання, тобто покладання виконання зобов'язання на третю особу. При цьому стороною в зобов'язанні залишається боржник, який, за загальним правилом, і відповідає за порушення зобов'язання іншою особою (ст. 618 ЦК).

Безперечно, коли йдеться про надання послуг, у яких особистість виконавця має істотне значення, застосовуються положення ч. 1 ст. 902 ЦК України. Скажімо, замовник звертається за допомогою до конкретного юриста, переконавшись в його високій кваліфікації. У подібних відносинах, звичайно, заміна виконавця може бути проведена лише за згодою замовника. Однак не у

¹ Харитонов, Є.О. (заг. ред.) (2008). *Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Видання четверте, перероблене та доповнене*. Харків: ТОВ «Одіссей», 828.

² Егоров, Н.Д., Елисеєв, І.В., Иванов, А.А. і др. (2001). *Гражданское право: т. 1: учебник*. Москва: ПБОЮЛ Л. В. Рожников, 522–523.

всіх різновидах послуг особистість виконавця відіграє таке важливе значення. Наприклад, при наданні комунальних послуг з підмітання вулиці немає ніякої необхідності у встановленні заборони для ЖЕО покласти виконання своїх зобов'язань на іншу особу. Ніяких несприятливих наслідків для замовника послуги це не несе. Принципово відносини замовника і виконавця при цьому не змінюються, оскільки тут зовсім не йдеться про заміну боржника. За загальним правилом, виконавець все одно буде нести відповідальність за невиконання чи неналежне виконання обов'язків за договором про надання послуг.

Разом із тим законодавець не визначив у ч. 2 ст. 902 ЦК України порядок погодження такої можливості виконавця щодо залучення третьої особи із замовником. Однак, виходячи зі змісту ч. 2 ст. 6 ЦК України, договірні відносини, що згадуються в актах цивільного законодавства, але регламентовані ними недостатньо, можуть бути більш детально врегульовані самими суб'єктами договірних відносин (у нашому разі – замовником та виконавцем). Тобто тут фактично йдеться про подолання законодавчих прогалин, адже навряд чи можливо створити бездоганне законодавство, яке б не містило прогалин чи колізій, а тому й такі загальні правила повинні бути спрямовані на їх подолання. Таким чином, учасникам договірних зобов'язань з надання послуг доцільно порекомендувати або передбачити таку договірну умову в самому договорі про надання послуг або ж шляхом укладення окремого договору між виконавцем і такою третьою особою за аналогією з договором субпідряду в договірних зобов'язаннях із виконання робіт.

Отже, для належного виконання договорів про надання послуг необхідна наявність правового зв'язку між їх сторонами, який полягає в обов'язку однієї сторони (боржника) вчинити на користь іншої сторони (кредитора) певну дію (надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії і в праві кредитора вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Не менш цікавим та недостатньо врегульованим у законодавстві є й питання, пов'язане з можливістю заміни замовника в досліджуваних зобов'язальних правовідносинах або ж передання останнім своїх прав іншим особам на певний час. Так, у ЦК України містяться лише загальні правила, що дозволяють кредитору визначити боржнику особу, якій слід виконувати зобов'язання. У цьому разі виконання зобов'язання визначеній замовником третій особі вважається належним виконанням. Водночас відзначимо, що такий договір про виконання третій особі слід відрізнити від договору на користь третіх осіб, оскільки сьогодні на практиці існують проблеми відмежування договорів на користь третіх осіб від договорів про виконання третім особам. Слушним з цього приводу є висновок С. Н. Ландкофа, що договір з виконанням третій особі полягає в тому, що в укладенні договору також беруть участь дві сторони з тим, що боржник виконує договір третій особі, але ця особа не має права вимагати виконання від боржника¹. Іншими словами, вчений юридичну конструкцію договорів про виконання третім особам, як і договорів на користь третіх осіб, визначав через поведінку зобов'язаної сторони, однак із тією відмінністю, що за договором про виконання третій особі остання не володіє правом вимоги. Тобто фактично заміни особистості кредитора в таких випадках не відбувається.

Порівнюючи договори про виконання третім особам із договорами на користь третіх осіб, слід відзначити, що спільною рисою цих договорів є те, що їх виконання здійснюється не на користь осіб, які уклали договір, а на користь осіб, які не брали участі в укладенні таких договорів ні безпосередньо, ані опосередковано. Крім того, правовий зв'язок між особами, які уклали договір, та третіми особами як за договорами, укладеними на користь третіх осіб, так і за договорами про виконання третім особам лежить за межами цих договірних конструкцій. Однак якщо за договором, укладеним на користь третьої особи, до вираження наміру третьою особою скористатися наданим їй правом існує період невизначеності з огляду на те, що його виконання, за загальним правилом, повинно здійснюватися з волі третьої особи, то, відповідно, виконання договору з умовою про виконання третій особі здійснюється уже з волі сторони, яка його уклала, оскільки в третьої особи внаслідок специфіки цього договору не виникає права вимоги². Таким чином, виходячи з вищевикладеного, доцільно зазначити, що відсутність права вимагати виконання обов'язку від боржника в третьої особи свідчить про укладення договору з умовою про виконання третій особі.

Отже, на основі вищевикладеного вважаємо, що визначення сутності виконання зобов'язання саме як сукупності вчинюваних сторонами діянь, спрямованих на досягнення обумовленого

¹ Ландкоф, С.Н. (1948). *Основи цивільного права*. 2-ге вид. Київ: Радянська школа, 109.

² Кузьмич, О.Я. (2014). *Договори на користь третіх осіб у цивільному праві України*: монографія. Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 38.

договором результату, є принциповим для правильного розуміння договірної динаміки, зокрема її змін, зумовлених порушенням зобов'язання. Тому під виконанням договірного зобов'язання з надання послуг пропонуємо розуміти сукупність фактичних або юридичних дій (у певних випадках – утримання від дії) сторін зобов'язання, спрямованих на реалізацію (здійснення) передбачених договором або законом їхніх суб'єктивних прав і обов'язків задля досягнення економічної і юридичної мети зобов'язання.

References

1. Bodnar, T.V. (2005). *Vikonannja dogovirnikh zobov'jazan' u civil'nomu pravi*. Kiiv: Jurinkom Inter.
2. Bodnar, T.V. (2007). *Dogovirni zobov'jazannja v civil'nomu pravi: (Zag. polozhennja)*. Kiiv.
3. Egorov, N.D., Eliseev, I.V., Ivanov, A.A. i dr. (2001). *Grazhdanskoe pravo: t. 1: uchebnik*. Moskva: PBOJUL L. V. Rozhnikov.
4. Garsia Garrido, M.KH. (2005). *Rimskoe chastnoe pravo: kazusy, iski, instituty = Manuel Jesus Garsia Garrido Drecho privado romano: casos, acciones, instituciones*. Moskva: Statut.
5. Grishko, O.S. (2014). *Porushennja dogovirnogo zobov'jazannja*. Kiiv.
6. Ioffe, O.S. (1975). *Objazatel'noe pravo*. Moskva: Jurid. lit.
7. Kharitonov, ІЕ.О. (zag. red.) (2008). *Civil'nij kodeks Ukraini: naukovopraktichnij komentar. Vidannja chetverte, pereroblene ta dopovnene*. Kharkiv: TOV «Odissej».
8. Kuz'mich, O.JA. (2014). *Dogovori na korist' tretikh osib u civil'nomu pravi Ukraini: monografija*. Ivano-Frankivs'k: Vid-vo Prikarpat. nac. un-tu im. V. Stefanika.
9. Landkof, S.N. (1948). *Osnovi civil'nogo prava*. 2-ge vid. Kiiv: Radjans'ka shkola.
10. Sarbash, S.V. (2005). *Ispolnenie dogovornogo objazatel'stva*. Moskva: Statut.
11. Shevchenko, JA.M. (zag. red.) (2003). *Civil'ne pravo Ukraini: akademichnij kurs: pidruch*. Kiiv: Vidavnicij Dim «In Jure».
12. Sinajskij, V.I. (2002). *Russkoe grazhdanskoe pravo*. Moskva: Statut.
13. Utiekhin, I. B. (2009). *Vikonannja dogovoriv z peredachi majna u vlasnist'*. Kiiv.
14. Vitrijanskij, V.V., Em, V.S., Korneev, S.M. i dr. (2006). *Grazhdanskoe pravo: v 4 t: t. 3: Objazatel'stvennoe pravo*. Moskva: Volters Kluver.